

and professionally oriented technology training to prepare future professionals, leading among which are: the integrity of the system; diagnostic, differential focus; stimulate and motivate students positive attitudes to learning; flexible algorithm and variability studies; professional expediency; synergy promoted learning; identified and are characterized pedagogical conditions the efficiency of vocational-oriented learning technologies (legal, organizational, informational, teaching, recruitment, motivation, logistical, financial); Theoretical essence of the concept of «organizational and pedagogical conditions of use professionally-oriented technology education.»

Keywords: *professional-focused technology training, institution of higher education, the future specialist training process, innovative technologies.*

УДК 37.013.8

Л.І. Дідух
м. Львів, Україна

МЕДІАОСВІТА І МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Медіаосвіта в сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою та на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь повноцінного сприймання, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різноманітним формам самовираження за допомогою медіатехніки.

Документи ЮНЕСКО визначають медіаосвіту (англ. media education від лат. media- засоби) таким чином: «Медіаосвіта» (media education) пов'язана зі всіма медіа (друкованими та графічними, звуковими, екранними тощо) і різноманітними технологіями; вона надає можливість людям зрозуміти, як масова комунікація використовується в їхніх соціумах, оволодіти здатностями використовувати медіа в комунікації з іншими людьми; забезпечує людині знання того, як: 1) аналізувати, критично осмислювати та створювати медіатексти; 2) визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні та/або культурні інтереси, їх контекст; 3) інтерпретувати медіатексти та цінності, що розповсюджуються медіа; 4) відбирати відповідні медіа для створення та розповсюдження своїх власних медіатекстів та формування зацікавленої в них аудиторії; 5) одержати можливість вільного доступу до медіа як для сприймання, так і для продукції. Медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на вільне самовираження та права на інформацію, що є інструментом підтримки демократії. Медіаосвіта нині рекомендується до впровадження в систему додаткової, неформальної освіти та загальної освіти впродовж цього життя [12].

Окрім поняття «медіаосвіта» дуже часто в закордонній педагогічній літературі (особливо в американській) зустрічається термін «медіаграмотність» (media literacy) і медіакомпетентність (media competence) особистості.

Оксфордська енциклопедія [8] дає цьому поняттю таке визначення: «Медіаграмотність – процес підготовки медіаграмотної людини, яка володіє розвиненою здатністю до сприйняття, створення, аналізу, оцінки медіа текстів, до розуміння соціокультурного та політичного контексту функціонування медіа, що використовуються; життя такої людини в суспільстві та світі пов'язане з громадянською відповідальністю».

Нарешті, медіакомпетентність особистості – це сукупність її мотивів, знань, умінь, здібностей (показники: мотиваційний, контактний, інформаційний перцептивний, інтерактивний/оцінний, практико-операційний/діяльнісний, креативний), що сприяють вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню та передаванню медіатекстів у різних видах, формах і темах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Отже, медіаосвіта, медіаграмотність і медіакомпетентність тісно пов'язані одне з іншим (деякі педагоги вважають, що це синоніми; варіант: медіаграмотність / медіакомпетентність –

знання та вміння людини, одержані в результаті медіаосвіти; вони допомагають людям активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету; краще зрозуміти медійну мову).

Актуальність цієї статті визначається необхідністю вивчення викладачами та студентами можливостей медіаосвіти, що є основою для набуття ними обґрунтованої уяви про медіапедагогіку як про ефективний засіб розвитку творчої, самостійно та критично мислячої особистості в умовах інтенсивного збільшення інформаційного потоку.

На необхідності підготовки викладачів, студентів, курсантів, учнів до використання можливостей медіаосвіти наголошують у своїх працях В. Биков, Р. Гуревич, І. Жилавська, І. Зимня, Н. Змановська, М. Козяр, І. Костікова, К. Тайнер (K. Tyner), В. Поттер (W. Potter), Н. Чичеріна та багато інших науковців.

Метою статті є визначення понять «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіакомпетентність», розкриття дидактичних можливостей цих феноменів, що сприяють підвищенню рівня знань, умінь, навичок і позитивної навчальної мотивації студентів, учнів, курсантів.

Аналіз інформаційних джерел, присвячених проблемам медіаосвіти ([1-8] та ін.), демонструє відсутність загальноприйнятого поняття «медіаосвіта». Серед усіх наявних визначень першим загальновизнаним вважають дефініцію, сформульовану в документах ЮНЕСКО: «... навчання теорії і практичним умінням для оволодіння практичними засобами масової комунікації (ЗМК), що розглядаються як частина специфічної і автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; його варто відрізнити від використання засобів масової комунікації як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких, наприклад, як математика, фізика або географія» [12, с. 93]. Перевагами цього визначення є виокремлення медіаосвіти як «автономної галузі знань у педагогічній науці» і спроба розвести поняття «використання ЗМК як допоміжних засобів» і «вивчення ЗМК».

Психолого-педагогічний словник визначає медіаосвіту як «напрямок у педагогіці, що виступає за вивчення учнями закономірностей масової комунікації. Основне завдання медіаосвіти – підготувати нове покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації, навчити людину розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, опановувати способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів і сучасних інформаційних технологій» [4, с. 241].

За таких умов визначення цього феномена виокремлюється лише шкільна аудиторія. Мова тут йде про медіакомпетентність особистості учня, про його здатність працювати з медіаінформацією. Проте, як справедливо зауважує І. Жилавська, таке трактування відображає лише частину проблематики системи медіаосвіти, котра в сучасних умовах, окрім теорії педагогіки, охоплює і наукове поле мас-медіа, де в якості об'єктів дослідження виступають журналістика й аудиторія, і пропонує наступне означення: медіаосвіта – це сукупність системних дій суб'єктів медіаосвітньої діяльності, спрямованих на формування особистості, яка володіє культурою спілкування із засобами масової комунікації на основі гуманістичних ідеалів і цінностей [2].

А. Федоров розглядає медіаосвіту як «... процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки. Здобута в результаті цього процесу медіаграмотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету» [5, с. 6]. Такий підхід до вивчення значною мірою відповідає сучасним реаліям.

Спираючись на ці визначення, медіаосвіта розглядається нами як педагогічне явище і становить процес освіти, розвитку, формування особистості на матеріалі та через засоби масової комунікації.

Варто зазначити, що в рамках різних концепцій поняття «медіаосвіти» розглядається з різних позицій. Робиться різний смисловий акцент, фактично висуваються різні цілі: медіаграмотність, медіаосвіта, медіакультура, інформаційна компетентність, медіакомпетентність та ін.

Скажімо, Н. Кирилова визначає кінцевою метою медіаосвіти формування медіакультури особистості, тобто «здатності до активного, осмисленого засвоєння медійного змісту, заснованого на знаннях про сутність, специфіку та цілі масових комунікацій» [3, с. 40].

Р. Кьюбі використовує терміни «медіакомпетентність / медіаграмотність» (media competence / media literacy) – здатність використовувати, аналізувати, оцінювати та передавати повідомлення (messages) в різних формах [9, с. 2].

На наш погляд, перераховані поняття за своїм значенням близькі одне до іншого, оскільки визначають розвиток і компетентність особистості в сфері медіаосвіти, розглядаються як мета медіаосвіти, проте, водночас не є абсолютно тотожними, оскільки спочатку мають різні дефініції, отже, становлять понятійні або ідеографічні синоніми.

А. Федоров, резюмуючи «широкий розкид термінів» в аналізованій сфері, стверджує, що термін «медіакомпетентність» більш точно визначає суть наявних у індивіда вмінь використовувати, критично аналізувати, оцінювати і передавати медіатексти в різних видах, формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі» [5, с. 22].

Ми поділяємо точку зору А. Федорова. Виходячи з постулату, що основна мета конкретизується в певних історичних умовах, ми вважаємо, що актуальним нині є питання про переосмислення мети в медіаосвіті в контексті компетентнісного підходу, спрямованого, з одного боку, на розв'язання завдань інтеграції української освіти в єдиний освітній простір, а з іншого, – на оновлення самої організації освіти. Поняття «компетентність» нині є ключовим у педагогічній науці.

Цей феномен набув нині особливої значимості. Він є основою нової концепції освіти. Необхідно відзначити, що компетентнісний підхід не замінює собою того, що затвердився у вітчизняній медіапедагогіці (особистісно діяльнісний), а доповнює і збагачує ідею ефективної медіаосвіти особистості.

Сказане свідчить про те, що мета медіаосвіти зумовлена інформаційними потребами суспільства і може бути позначена як формування медіакомпетентності особистості.

Тлумачний словник, до речі, не дає визначення медіакомпетентності як лінгвістичної одиниці. Компетентність визначається як знання, усвідомлення, авторитет у певній галузі. Оскільки нами досліджується сфера медіаосвіти, розгляньмо сутність компетентності в контексті медіаосвіти.

У документах Ради Європи медіакомпетентність розуміється як «критичне та вдумливе ставлення до медіа з метою виховання відповідальних громадян, здатних висловити власні судження на основі одержаної інформації, що дає їм можливість використовувати необхідну інформацію, аналізували її, ідентифікувати економічні, політичні, соціальні та / або культурні інтереси, котрі з нею пов'язані, інтерпретувати та створювати спілкування, вибирати найбільш відповідні для комунікацій медіа, а також дозволяє людям здійснювати їхнє право на свободу самовираження та інформацію, що не тільки сприяє особистому розвитку, а й також збільшує соціальну участь та інтерактивність» [7]. Іншими словами, ця компетентність полягає в здатності критичного мислення, адекватного сприйняття інформації, що складається з власного судження і особистої позиції; передбачає захист особи від маніпуляції з боку засобів масової інформації.

У визначенні К. Тайнера медіакомпетентність розглядається як «здатність знаходити, оцінювати й ефективно використовувати інформацію в особистій та професійній діяльності» [10, с. 8]. Автор відзначає необхідність в уміннях здійснення пошуку та збирання необхідних даних, що є дуже актуальним для століття інформаційних технологій з величезним неконтрольованим потоком відомостей. Це, в свою чергу, вимагає аналізу та адекватного оцінювання, тобто критичного мислення. Відповідно до запропонованого дослідження особистість розглядається

як активний користувач, уміє працювати з медіа і застосовує свої медіазнання і медіавміння в усіх сферах діяльності, особливо в професійній.

А. Шаріков виокремлює медіакомунікативну компетентність і визначає її як «компетентність у сприйнятті, створенні та передаванні повідомлень засобами технічних і семіотичних систем з урахуванням їх обмежень, що заснована на критичному мисленні, а також на здатності до медіатизованого діалогу з іншими людьми» [6, с. 46]. Дослідник указує на необхідність вивчення проблем формування аудіовізуальної грамотності та критичного мислення учнів як «невід'ємну частину медіакомунікативних здібностей» [там само]. Він робить акцент на процес сприйняття, складовими якого є аналіз і розуміння. Автор виокремлює як об'єкти медіакомунікативних компетентностей медіа, повідомлення, семіотичні системи, обмеження і вважає, що в медіаосвітніх курсах необхідно приділяти набагато більше уваги семіотичним питанням і включати туди всі три основні розділи класичної семіотики, скажімо, прагматика, семантика, синтаксис. Нагадаємо, що семіотика (грец. *Sēmīōtikē*) – наука про знаки і знакові системи. Об'єкт обмеження А. Шаріков трактує як вивчення обмежень інформаційних засобів, семіосистеми і повідомлення в найрізноманітніших аспектах – технічних, семіотичних, психологічних, соціологічних, соціокультурних та ін. Автор у цьому визначенні вказує на здатності до медіатизованого діалогу з іншими людьми, під яким розуміє діалог, опосередкований медіа, і підкреслює, що такий діалог не може зводитися до механічної потреби «прийом / передача» повідомлень [там само].

Провідну роль в уточненні відповідної термінології відіграло визначення, запропоноване А. Федоровим: медіакомпетентність особистості – сукупність її мотивів, знань, умінь, здатностей, що сприяють використанню, критичному аналізу, оцінці та передаванню медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі [5, с. 40]. Автор виокремлює наступні показники медіакомпетентності особистості: мотиваційний, інформаційний, методичний, практико-операційний / діяльнісний, креативний. Він робить акцент на активну позицію особистості, яка здатна аналізувати, синтезувати і давати власну оцінку одержаній інформації, володіє критичним і творчим мисленням, з чим не можна не погодитися.

Чимале значення в річищі нашого дослідження має позиція В. Вебера, який виокремлює структуру медіакомпетентності, що включає в себе обов'язково медіавміння: «По-перше, це обидві форми діяльнісно-орієнтованого аналізу медіа: 1) відбір і використання того, що можуть запропонувати медіа; 2) розробка свого власного медіапродукту. По-друге, в термінах змісту, обидві форми включають знання та аналітичні здібності, пов'язані з:

- креативними можливостями, на яких засновані різні види медіа;
- передумовою для ефективного використання медіа;
- економічними, соціальними, технічними, політичними умовами, що пов'язані з виробництвом і розповсюдженням медіапродуктів» [1].

У тому самому напрямі мислить медіапедагог С.Дж. Берен, пропонуючи класифікацію вмінь, необхідних для медіакомпетентності особистості:

- 1) здатність і готовність зробити зусилля, щоб сприймати, зрозуміти зміст медіатексту і фільтрувати «шум»;
- 2) розуміння і повага до сили впливу медіатекстів;
- 3) здатність розрізняти емоційну і аргументовану реакцію в процесі сприйняття, щоб діяти відповідно;
- 4) розвиток компетентного припущення про зміст медіатексту;
- 5) знання умовностей жанрів і здатність визначити їх синтез;
- 6) здатність міркувати про медіатексти критично, незалежно від того, наскільки впливові їх джерела;

7) знання специфіки мови різних медіа і здібність розуміти їх вплив, незалежно від складності медіатекстів» [12, с. 57].

Виходячи зі словникової статті, термін «здатність» визначається як «природне обдарування, схильність до засвоєння чого-небудь, до занять чим-небудь» [4, с. 14], а значить, не зводиться до знань, умінь і навичок, однак пояснює їх набуття, закріплення та реалізацію.

Важливими вважаємо виокремлені Дж. Поттером три компоненти медіакомпетентності: «Перший компонент – досвід. Чим більше у нас досвіду контактів з медіа і з реальним світом, тим більше наш потенціал для розвитку більш високого рівня ... Другий компонент – активний додаток умінь у сфері медіа. Третій компонент – дозрівання / готовність до самоосвіти» [8, с. 18]. Автор пропонує характеристики високого і низького рівня розвитку медіакомпетентності.

Усе сказане вище дозволяє зробити висновок, що наявні підходи до трактування медіакомпетентності особистості під час розгляду цього феномену з різних позицій, мають загальну характеристику, що відображає суть поняття «медіакомпетентність».

Мова йде про здатність особистості взаємодіяти з медіатизованою інформацією, адекватно сприймати, критично оцінювати, здійснювати пошук, передачу даних, а також про здатність протистояти маніпулятивному впливу ЗМІ. При цьому медіакомпетентність як основна мета медіаосвіти є засобом пізнання навколишнього світу, інструментом одержання знань, способом самовираження, реалізації творчого потенціалу.

Визначено, що зміст поняття «медіакомпетентність» тісно пов'язаний з такими прийнятими у вітчизняній та зарубіжній медіаосвіті поняттями, як засоби масової комунікації та засоби масової інформації. Розглянутий феномен має свою специфіку, що полягає в здатності аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі.

На підставі зазначених положень, позицій, думок ми формулюємо власне розуміння медіакомпетентності особистості, котре розглядаємо як результат цілеспрямованої медіаосвіти, як значущу якість особистості. Медіакомпетентність визначається нами як сукупність систематизованих медіазнань, умінь, емоційно-ціннісного ставлення до медіа в цілому.

Не претендуючи на вичерпний аналіз питань, повноту їх розгляду, в цій статті зроблена спроба показати, в річищі яких підходів, напрямів і т.д. здійснюється творчий пошук, представити сутність систематизації та визначити своє ставлення до деяких дискусійних моментів. Ця систематизація має суттєве значення для подальшого просування в дослідницькому полі.

Література:

- 1 Вебер В. Портфолио медиакомпетености // Информатика и образование. – 2002. – №1. URL: http://infojournal.ru/journal_arhiv [2002].
2. Жилавская И.В. Интерактивная (журналистская) модель медиаобразования // Медиаскоп. – 2008. – №2. URL: <http://mediascope.ru/node/229>.
3. Кирилова Н.Б. Від медіаосвіти – до медіакультури // Медіаосвіта. – 2005. – № 5. – С. 40-44.
4. Психолого-педагогический словарь / Сост. В.А. Межериков; ред. П.И. Пидкасистый. – Ростов-на-Дону: Феликс, 1998. – 241 с.
5. Федоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. – М.: Информация для всех, 2007. – 616 с.
6. Шариков А.В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт. М.: НИИ СО и КК АПН СССР, 1990. 64 с.
7. Council of Europe, 2000. URL: <http://www.ifap.ru/pr/2006/060914a.htm>
8. International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences. Vol. 14 / Eds. N.I. Smelser and P.B. Daltes. Oxford, p.949.
9. Kubey R. Media Literacy in the Information Age. New Brunswick; London, 1997. 484p.
10. Tyner K. Literacy in a Digital World. Mahwah; New Jersey; London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1998.
11. Potter WJ Media Literacy. Thousand Oaks. London: Sage Publication, 2001. 423 p.
12. Recommendations Adressed to the Unitions Education Scientific and Cultural organization UNESCO. In. Education for the media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, p.273-274. Reprint in: Outlooks on Children and Madia. Goteborg: UNESCO and NORDICOM, 2001, p.152.

На основі аналізу положень, позицій, думок знаних вітчизняних і зарубіжних медіапедагогів розглянуті, уточнені і конкретизовані поняття «медіаосвіта» і «медіакомпетентність» з точки зору вимог епохи інформаційного суспільства. Виявлено сутність зазначених явищ з метою включення до категоріальної системи педагогічної науки та практичної діяльності.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакомпетентність, медіаграмотність, медіакультура.

На основе анализа положений, позиций, мыслей известных отечественных и зарубежных медиапедагогов рассмотрены, уточнены и конкретизированы понятия «медиаобразование» и медиакомпетентность с точки зрения требований эпохи информационного общества. Выявлена сущность этих явлений с целью включения в категориальную систему педагогической науки и практической деятельности.

Ключевые слова: медиаобразование, медиакомпетентность, медиаграмотность, медиакультура.

On the basis of analysis of the theses, positions, opinions of known domestic and foreign media-educational specialist, the concepts «media education» and «media competence» were reviewed, specified and concretized in terms of requirements of the era of information society. The essence of indicated phenomena were revealed for the purpose of including them to categorical system of pedagogical science and practical activity.

Keywords: media education, media competence, media literacy, media culture.

УДК 371.3:378.4.180.6

К.В. Добровольська
м. Вінниця, Україна

РОЗВИТОК ОБРАЗУ ПРОФЕСІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ВНЗ

Постановка проблеми. Упродовж усієї історії медичної професії у підготовці медичних працівників велика увага приділялася формуванню не лише професійних знань і умінь, але й розвитку особистісних якостей майбутніх лікарів. У зв'язку з модернізацією системи медичної освіти України з новою силою актуалізувалися питання особистісно-професійного розвитку майбутнього лікаря, особливо його ціннісно-сміслової сфери та морально-етичних якостей. Більшість сучасних дослідників (О. Асмолов, І. Бех, О. Деркач, Е. Зеєр, С. Максименко, А. Маркова, Л. Мітіна та ін.) вважають, що глибокі особистісні зміни фахівця, які відбуваються в процесі професійного розвитку, мають ключове значення для повноцінного оволодіння професійною діяльністю і творчої самореалізації в професії. При цьому успішний професійний розвиток особистості можливий лише за умови прийняття професії, коли професійні вимоги розглядаються як особистісно значущі, коли з'являється спрямованість на освоєння професії. На етапі входження в професію саме її прийняття породжує у студента бажання бути включеним у професійне співтовариство, спрямовує його активність на набуття необхідних професійних знань та умінь, освоєння професійних норм та цінностей.

У наш час особистість лікаря розглядається як центральний компонент системи медичної діяльності, що забезпечує її спрямованість і успішність функціонування у реалізації гуманістичних завдань (Б. Ясько, 2005). Розглядаючи особистісно-професійний розвиток майбутніх медичних працівників, ми дотримуємося позиції ряду авторів (О. Єрмолаєвої, Є. Єфремова, С. Кошелевої, Л. Матвєєвої, Т. Миронової, Л. Шнейдер та ін.), що фундаментальною умовою розвитку особистості фахівця є підвищення рівня його професійної самосвідомості, становлення його «професійного Я».

Актуальність дослідження проблеми професійної ідентифікації студентів-медиків на етапі професійного навчання обумовлена тим що, на думку деяких дослідників (Е. Зеєр, Т. Казанцева, І. Кон, А. Реан, В. Слободчиков та ін.), період навчання у ВНЗ є сензитивним для професійного самовизначення та ідентифікації студентів з майбутньою професією.